

Α. Π.: ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/100076/6619

Ημ/νία: 24/11/2023

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

Διεύθυνση Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης

Τμήμα Γ

Ταχ. Διεύθυνση: Λ. Αλεξάνδρας 11,
114 73 Αθήνα

Πληροφορίες: Α. Κουλίδης

Τηλέφωνο: 210 641 7951

e-mail: sec.dipa@prv.ypeka.gr

**ΠΡΟΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

**Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης
Επιχειρησιακού Προγράμματος
«Υποδομές Μεταφορών,
Περιβάλλον και Αειφόρος
Ανάπτυξη»**

xdritsa@mou.gr

kdokoumetzidou@mou.gr

**ΚΟΙΝ.: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ
ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ**

- α) Γραφείο Υπουργού
- β) Γραφείο Γενικού Γραμματέα
Φυσικού Περιβάλλοντος και
Υδάτων

ΑΠΟΦΑΣΗ

**Θέμα: Περιβαλλοντική έγκριση της 6^{ης} αναθεώρησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος
«Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη» 2014-2020.**

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Έχοντας υπόψη:

1. Την ΚΥΑ με α.π. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ.107017/2006 (Β' 1225) «Εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ», όπως έχει τροποποιηθεί με τις ΚΥΑ υπ' αρ. 40238/2017 (Β' 3759), ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/38181/2695/2022 (Β' 1923), ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/76515/5170/2022 (Β' 3999) και ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/94750/6235/2023 (Β' 5774).
2. Την ΚΥΑ υπ' αρ. 173729/12.12.2014 (ΑΔΑ: 6ΨΣΗ0-ΑΨ9) με την οποία εγκρίθηκε η Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη» 2014-2020.
3. Το με α.π. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/72815/4757/6.7.2023 έγγραφο της Διεύθυνσης Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, στο οποίο διαπιστώνεται

αναγκαιότητα εκ νέου εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της αναμορφωμένης πρότασης της 6^{ης} αναθεώρησης του ΕΠ ΥΜΕΠΕΡΑΑ 2014-2020, λόγω σημαντικών τροποποιήσεων.

4. Το με α.π. 4255/29.9.2023 έγγραφο της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης Προγράμματος «Μεταφορές» 2021-2027 του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών (α.π. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/100076/6619/2.10.2023), με το οποίο υποβλήθηκε στη Διεύθυνση Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας η Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της αναδιαμορφωμένης πρότασης 6^{ης} Αναθεώρησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη» 2014 2020 (ΣΜΠΕ-6ΑΝ-ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ εφεξής), με παράλληλη ανάρτησή της στη διαδικτυακή διεύθυνση https://www.ymeperaa.gr/images/SMPE_6th_REVISION.pdf.
5. Το με α.π. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/105030/6915/12.10.2023 έγγραφο της ΔΙΠΑ του ΥΠΕΝ, στο οποίο αναφέρεται η ως άνω διαδικτυακή ανάρτηση της ΣΜΠΕ-6ΑΝ-ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ και, στο πλαίσιο του άρθρου 7 της υπ' αρ. 1 παραπάνω ΚΥΑ, ζητείται:
 - 5.1. Από την Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Προγράμματος «Μεταφορές» 2021-2027 του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, ως Αρχή Σχεδιασμού, να δημοσιοποιήσει στο κοινό την έναρξη της διαβούλευσης της ΣΜΠΕ-6ΑΝ-ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ και να δώσει στο ενδιαφερόμενο κοινό την ευκαιρία να διατυπώσει τις απόψεις του.
 - 5.2. Από τα Περιφερειακά Συμβούλια των Περιφερειών της χώρας να διατυπώσουν τη γνώμη τους επί του περιεχομένου της ΣΜΠΕ και να θέσουν στη διάθεση του κοινού, όποτε ζητηθεί, τις πληροφορίες και τα στοιχεία της ΣΜΠΕ-6ΑΝ-ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ.
 - 5.3. Από τις ακόλουθες Δημόσιες Αρχές να διατυπώσουν τη γνώμη τους επί του περιεχομένου της ΣΜΠΕ-6ΑΝ-ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ:
 - 5.3.1. Γενική Γραμματεία Δημόσιων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών.
 - 5.3.2. Διεύθυνση Χωροταξικού Σχεδιασμού του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας.
 - 5.3.3. Διεύθυνση Σχεδιασμού Μητροπολιτικών, Αστικών και Περιαστικών Περιοχών του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας.
 - 5.3.4. Διεύθυνση Κλιματικής Αλλαγής και Ποιότητας της Ατμόσφαιρας του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας.
 - 5.3.5. Διεύθυνση Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος και Βιοποικιλότητας του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας.
 - 5.3.6. Διεύθυνση Προστασίας Δασών του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας.
 - 5.3.7. Διεύθυνση Διαχείρισης Αποβλήτων του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

- 5.3.8. Διεύθυνση Προστασίας και Διαχείρισης του Υδάτινου Περιβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας.
- 5.3.9. Γενική Γραμματεία Τουριστικής Πολιτικής και Ανάπτυξης του Υπουργείου Τουρισμού.
- 5.3.10. Γενική Γραμματεία Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων του Υπουργείου Ανάπτυξης και Τροφίμων.
- 5.3.11. Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής.
- 5.3.12. Γενική Γραμματεία Ναυτιλίας και Λιμένων του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής.
- 5.3.13. Γενική Γραμματεία Πολιτισμού του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού.
- 5.3.14. Γενική Γραμματεία Μεταφορών του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών.
- 5.3.15. Γενική Γραμματεία Υποδομών του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών.
- 5.3.16. Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης.
- 5.3.17. Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας.
- 5.3.18. Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας.
- 5.3.19. Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Ηπείρου.
- 5.3.20. Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Θεσσαλίας.
- 5.3.21. Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων.
- 5.3.22. Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.
- 5.3.23. Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας.
- 5.3.24. Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Αττικής.
- 5.3.25. Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου.
- 5.3.26. Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

- 5.3.27. Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου.
- 5.3.28. Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Κρήτης.
6. Το με α.π. 177171/1.11.2023 έγγραφο της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, με θετική υπό όρους γνωμοδότηση επί της ΣΜΠΕ-6ΑΝ-ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ (α.π. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/112857/7333/2.11.2023).
 7. Το με α.π. 488658/14.11.2023 έγγραφο της Γενικής Διεύθυνσης Αναστήλωσης, Μουσείων και Τεχνικών Έργων του Υπουργείου Πολιτισμού, με θετική υπό όρους γνωμοδότηση επί της ΣΜΠΕ-6ΑΝ-ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ (α.π. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/118254/7702/15.11.2023).
 8. Το με α.π. ΥΠΕΝ/ΔΣΜΠ/105147/1592/15.11.2023 έγγραφο του Τμήματος Μητροπολιτικού Σχεδιασμού Θεσσαλονίκης της Διεύθυνσης Σχεδιασμού Μητροπολιτικών, Αστικών και Περιαστικών περιοχών του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, χωρίς αντιρρήσεις επί της ΣΜΠΕ-6ΑΝ-ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ (α.π. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/118576/7734/15.11.2023).
 9. Το με α.π. 5028/15.11.2023 έγγραφο της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης Προγράμματος «Μεταφορές» 2021-2027 του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών (α.π. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/118512/7729/15.11.2023), σχετικά με την οριστικοποίηση της πρότασης 6^{ης} Αναθεώρησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη», με ένταξη στοιχείων που συνιστούν διαχειριστικού χαρακτήρα διευθετήσεις και δεν επηρεάζουν ουσιαστικά το περιεχόμενο του Προγράμματος.
 10. Το με α.π. 147521/1813/14.11.2023 έγγραφο της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού Κυκλάδων της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, με θετική υπό όρους γνωμοδότηση επί της ΣΜΠΕ-6ΑΝ-ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ (α.π. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/119068/7765/16.11.2023).
 11. Το με α.π. ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/105147/2167/17.11.2023 έγγραφο της Διεύθυνσης Χωροταξικού Σχεδιασμού του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, με θετική γνωμοδότηση επί της ΣΜΠΕ-6ΑΝ-ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ (α.π. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/119645/7804/17.11.2023).
 12. Το με α.π. 173901/22.11.2023 έγγραφο της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, χωρίς αντιρρήσεις επί της ΣΜΠΕ-6ΑΝ-ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ (α.π. ΥΠΕΝ/ΔΙΠΑ/121222/7905/22.11.2023).

α π ο φ α σ ί ζ ο υ μ ε

την περιβαλλοντική έγκριση του Προγράμματος «Μεταφορές» 2021-2027, βάσει της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ-6ΑΝ-ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ) και των αποτελεσμάτων της δημόσιας διαβούλευσης, με τους ακόλουθους όρους, περιορισμούς και κατευθύνσεις, που θα πρέπει να τηρούνται κατά την εξειδίκευση και υλοποίησή του, με μέριμνα της Αρχής Σχεδιασμού,

καθώς και του συνόλου των φυσικών και νομικών προσώπων που θα συμμετάσχουν στις ως άνω ενέργειες.

A. Συνοπτική περιγραφή του προγράμματος

A.I. Περιοχή

Η περιοχή εφαρμογής του προγράμματος, καθώς και η περιοχή μελέτης της ΣΜΠΕ, είναι η ελληνική επικράτεια.

A.II. Στοχοθεσία

Το αναθεωρημένο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη» (ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ) έχει δομηθεί βάσει των Στρατηγικών Στόχων III και IV του ΕΣΠΑ 2014-2020.

Οι Στρατηγικοί Στόχοι του αναθεωρημένου ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ για τις Μεταφορές διατυπώνονται ως ακολούθως:

- Προώθηση της ολοκλήρωσης μέρους των υποδομών του βασικού ΔΕΔ-Μ (οδικών και σιδηροδρομικών) και περαιτέρω ανάπτυξη / αναβάθμιση του αναλυτικού ΔΕΔ-Μ (με έμφαση στο οδικό και σιδηροδρομικό, αλλά και επιλεγμένες παρεμβάσεις λιμένων και αεροδρομίων),
- Προώθηση των συνδυασμένων μεταφορών και εκσυγχρονισμός του συστήματος μεταφορών,
- Βελτίωση της ασφάλειας μεταφορών,
- Ανάπτυξη και επέκταση βιώσιμων και οικολογικών αστικών μεταφορών (αστικών μέσων σταθερής τροχιάς και λοιπών καθαρών επιφανειακών μέσων).

Οι Στρατηγικοί Στόχοι του ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ για το Περιβάλλον στην ΠΠ 2014-2020 που καλύπτουν την συγκεκριμένη στρατηγική επιλογή και επιχειρησιακή λογική είναι κατά προτεραιότητα:

- Εκπλήρωση των απαιτήσεων του περιβαλλοντικού κεκτημένου της Ε.Ε. στους τομείς των Αποβλήτων και των Υδάτων,
- Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή - Πρόληψη και Διαχείριση Κινδύνων,
- Διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας,
- Αστική Αναζωογόνηση,
- Έξυπνη διαχείριση της ενέργειας.

A.III. Διάρθρωση

Για την επίτευξη των προαναφερόμενων Στρατηγικών Στόχων η διάρθρωση του αναθεωρημένου ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ 2014-2020, διαρθρώνεται σε Άξονες Προτεραιότητας, που σχετίζονται με διαφορετικούς Θεματικούς Στόχους, έχουν συγκεκριμένες Επενδυτικές Προτεραιότητες και συγκεκριμένες Δράσεις. Οι παρεμβάσεις (υποδομές και θεσμικά μέτρα) του αναθεωρημένου ΕΠ-

ΥΜΕΠΕΡΑΑ 2014-2020 επικεντρώνονται σε 17 Άξονες Προτεραιότητας (ΑΠ) (συμπεριλαμβανόμενης της Τεχνικής Βοήθειας) και 33 Ειδικούς Στόχους (ΕΣ):

ΑΠ 1. Διευρωπαϊκό Σιδηροδρομικό Δίκτυο & Συνδέσεις (ΤΣ).

ΕΣ 1. Συμβολή στην ολοκλήρωση του βασικού Διευρωπαϊκού (core TEN-T) σιδηροδρομικού άξονα ΠΑΘΕ/Π.

ΕΣ 10. Βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών στο σιδηροδρομικό ΔΕΔ-Μ με ταυτόχρονη εξοικονόμηση ενέργειας.

ΑΠ 3. Διευρωπαϊκό Οδικό Δίκτυο και Οδική Ασφάλεια (ΤΣ).

ΕΣ 2. Ενίσχυση της προσπελασιμότητας περιοχών της χώρας, με υλοποίηση σημαντικών τμημάτων του ΔΟΔ.

ΕΣ 3. Βελτίωση των επιπέδων οδικής ασφάλειας του αναλυτικού ΔΟΔ και εφαρμογή συναφών δράσεων πρόληψης και αντιμετώπισης των τροχαίων ατυχημάτων.

ΑΠ 4. Διευρωπαϊκό Οδικό Δίκτυο (ΕΤΠΑ).

ΕΣ 2. Ενίσχυση της προσπελασιμότητας περιοχών της χώρας, με υλοποίηση σημαντικών τμημάτων του ΔΟΔ.

ΕΣ 3. Βελτίωση των επιπέδων οδικής ασφάλειας του αναλυτικού ΔΟΔ και εφαρμογή συναφών δράσεων πρόληψης και αντιμετώπισης των τροχαίων ατυχημάτων.

ΑΠ 5. Περιφερειακή Κινητικότητα και Συνδεσιμότητα Νησιωτικών και Απομακρυσμένων Περιοχών (ΕΤΠΑ).

ΕΣ 4. Ενίσχυση της συνδεσιμότητας δυσπρόσιτων / νησιωτικών περιοχών για την αντιμετώπιση κοινωνικών / αναπτυξιακών προβλημάτων.

ΑΠ 6. Θαλάσσιες Μεταφορικές Υποδομές και Ασφάλεια Ναυσιπλοΐας (ΤΣ).

ΕΣ 7. Εκσυγχρονισμός των παρεχόμενων υπηρεσιών εμπορευματικών μεταφορών λιμένων του βασικού ΔΕΔ-Μ στο διάδρομο Αδριατικής – Ιονίου.

ΕΣ 8. Ενίσχυση της ασφάλειας των θαλάσσιων επιβατικών και εμπορευματικών μεταφορών και της αποτελεσματικότητας της έρευνας και διάσωσης στη θάλασσα

ΑΠ 7 Αεροπορικές Μεταφορικές Υποδομές και Ασφάλεια Αεροναυτιλίας (ΤΣ).

ΕΣ 9. Βελτίωση της συνδεσιμότητας και του επιπέδου εξυπηρέτησης αεροσκαφών και επιβατών σε περιφερειακά νησιωτικά αεροδρόμια του ΔΕΔ-Μ.

ΕΣ 11. Βελτίωση της ασφάλειας εγκαταστάσεων σε νησιωτικά αεροδρόμια του ΔΕΔ-Μ και βελτίωση της ασφάλειας αεροναυτιλίας.

ΑΠ 8. Καθαρές Αστικές Μεταφορές (ΕΤΠΑ).

ΕΣ 12. Προώθηση των καθαρών αστικών και προαστιακών μεταφορών (Μετρό και Προαστιακός) στη μητροπολιτική περιοχή της Θεσσαλονίκης.

ΑΠ 9. Καθαρές Αστικές Μεταφορές & Βελτίωση Αστικού Περιβάλλοντος (ΤΣ).

ΕΣ 13. Προώθηση των καθαρών αστικών μεταφορών (Μετρό) στη μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας.

ΕΣ 14. Προαγωγή της βιώσιμης αστικής κινητικότητας για μείωση των αρνητικών επιπτώσεων των αστικών μεταφορών στο περιβάλλον στη μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας και Θεσσαλονίκης.

ΑΠ 10 Εφαρμογή Στρατηγικών Επίτευξης Χαμηλών Εκπομπών Διοξειδίου του Άνθρακα με Έμφαση στις Αστικές Περιοχές (ΕΤΠΑ).

ΕΣ 15. Εξοικονόμηση και έξυπνα συστήματα διαχείρισης ενέργειας.

ΕΣ 17. Διεύρυνση της χρήσης της τηλεθέρμανσης.

ΑΠ 10Β. Εφαρμογή Πολιτικών για τη Στήριξη Δικαιούχων που Πλήττονται από Αυξήσεις Τιμών Ενέργειας (ΤΣ).

ΕΣ 38. Στήριξη οικιακών καταναλωτών ηλεκτρικής ενέργειας που πλήττονται από αυξήσεις τιμών ενέργειας.

ΑΠ 11. Εφαρμογή Στρατηγικών Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή, της Πρόληψης και Διαχείρισης Κινδύνων (ΤΣ).

ΕΣ 18. Ενίσχυση της Προσαρμοστικότητας στην Κλιματική Αλλαγή.

ΕΣ 19. Πρόληψη, διαχείριση και αποκατάσταση καταστροφών από πλημμύρες.

ΑΠ 12. Στρατηγικές και Δράσεις Προώθησης της Ενσωμάτωσης του Ευρωπαϊκού Περιβαλλοντικού Κεκτημένου (ΕΤΠΑ).

ΕΣ 20. Βελτίωση και διασφάλιση του πλαισίου ορθολογικής και αειφόρου διαχείρισης των υδατικών πόρων της Χώρας και διασφάλιση της εφαρμογής του.

ΕΣ 21. Βελτίωση του πλαισίου διατήρησης, διαχείρισης και αποκατάστασης των οικοσυστημάτων της βιοποικιλότητας.

ΕΣ 22. Βελτίωση του πλαισίου διαχείρισης και εφαρμογής για την αναβάθμιση της πολιτικής για την Χωρική Ανάπτυξη.

ΑΠ 13. Στρατηγικές και Δράσεις Προώθησης της Ενσωμάτωσης του Ευρωπαϊκού Περιβαλλοντικού Κεκτημένου στις Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Στερεάς Ελλάδας (ΕΤΠΑ).

ΕΣ 23. Βελτίωση και διασφάλιση του πλαισίου ορθολογικής και αειφόρου διαχείρισης των υδατικών πόρων της Χώρας στις Περιφέρειες Ν.Αιγαίου και Στ. Ελλάδας.

ΕΣ 24. Συμπλήρωση και σταδιακή Ολοκλήρωση Υποδομών συλλογής και επεξεργασίας αστικών λυμάτων κατά κατηγορία Οικισμών με βάση τις κατευθύνσεις της Οδηγίας για την επεξεργασία αστικών λυμάτων (91/271/ΕΟΚ).

ΕΣ 25. Βελτίωση του πλαισίου διαχείρισης και εφαρμογής για την αναβάθμιση της πολιτικής για την Χωρική Ανάπτυξη στις Περιφέρειες Ν.Αιγαίου και Στ. Ελλάδας.

ΑΠ 14 Διατήρηση και Προστασία του Περιβάλλοντος - Προαγωγή της Αποδοτικής Χρήσης των Πόρων (ΤΣ).

ΕΣ 26. Πρόληψη παραγωγής αποβλήτων, προετοιμασία προς επαναχρησιμοποίηση, χωριστή συλλογή και ανακύκλωση αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένης της κομποστοποίησης.

ΕΣ 27. Βελτίωση της αποτελεσματικότητας της ολοκληρωμένης διαχείρισης αποβλήτων, με βάση τους επικαιροποιημένους ΠΕΣΔΑ. - Διασφάλιση της αυτάρκειας σε δίκτυα υποδομών ανάκτησης και διάθεσης.

ΕΣ 28. Βελτίωση της διαχείρισης Επικίνδυνων Αποβλήτων και της περιβαλλοντικής αποκατάστασης Ρυπασμένων Χώρων από Βιομηχανικά - Επικίνδυνα Απόβλητα.

ΕΣ 20. Βελτίωση και διασφάλιση του πλαισίου ορθολογικής και αειφόρου διαχείρισης των υδατικών πόρων της Χώρας και διασφάλιση της εφαρμογής του.

ΕΣ 29. Βελτίωση της συλλογής και επεξεργασίας αστικών λυμάτων κατά κατηγορία Οικισμών με βάση τις κατευθύνσεις της Οδηγίας για την επεξεργασία αστικών λυμάτων (91/271/ΕΟΚ).

ΕΣ 30. Βελτίωση της συλλογής και επεξεργασίας αστικών λυμάτων κατά κατηγορία Οικισμών με βάση τις κατευθύνσεις της Οδηγίας για την επεξεργασία αστικών λυμάτων (91/271/ΕΟΚ).

ΕΣ 32. Ανάσχεση της Απώλειας της Βιοποικιλότητας και της Υποβάθμισης των Λειτουργιών των Οικοσυστημάτων.

ΕΣ 33. Ανάσχεση της Απώλειας της Βιοποικιλότητας και της Υποβάθμισης των Λειτουργιών των Οικοσυστημάτων.

ΑΠ 14B Διατήρηση και Προστασία του Περιβάλλοντος - Διαχείριση Υγρών και Στερεών Αποβλήτων (ΕΤΠΑ).

ΕΣ 26. Πρόληψη παραγωγής αποβλήτων, προετοιμασία προς επαναχρησιμοποίηση, χωριστή συλλογή και ανακύκλωση αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένης της κομποστοποίησης.

ΕΣ 27. Βελτίωση της αποτελεσματικότητας της ολοκληρωμένης διαχείρισης αποβλήτων, με βάση τους επικαιροποιημένους ΠΕΣΔΑ. - Διασφάλιση της αυτάρκειας σε δίκτυα υποδομών ανάκτησης και διάθεσης.

ΕΣ 29. Βελτίωση της συλλογής και επεξεργασίας αστικών λυμάτων κατά κατηγορία Οικισμών με βάση τις κατευθύνσεις της Οδηγίας για την επεξεργασία αστικών λυμάτων (91/271/ΕΟΚ).

ΑΠ 15 Τεχνική Βοήθεια (ΕΤΠΑ).

ΕΣ 34. Ενίσχυση της διαχειριστικής επάρκειας των δικαιούχων των Αξόνων Προτεραιότητας ΕΤΠΑ του Προγράμματος.

ΑΠ 16 Τεχνική Βοήθεια (ΤΣ).

ΕΣ 36. Ενίσχυση των συστημάτων και των διαδικασιών διοίκησης και εφαρμογής των Αξόνων Προτεραιότητας ΤΣ του Προγράμματος.

ΕΣ 37. Ενίσχυση της διαχειριστικής επάρκειας των δικαιούχων των Αξόνων Προτεραιότητας ΤΣ του Προγράμματος.

Β. Διαφοροποιήσεις που επιβάλλονται στο πρόγραμμα από την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης και όροι, περιορισμοί και κατευθύνσεις για την προστασία και διαχείριση του περιβάλλοντος που πρέπει να συνοδεύουν την έγκριση του προγράμματος

Β.Ι. Διαφοροποιήσεις που επιβάλλονται στο πρόγραμμα από την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης

Η διάρθρωση και το περιεχόμενο του αναθεωρημένου Επιχειρησιακού Προγράμματος «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη» 2014-2020 δεν χρειάζεται να υποστούν διαφοροποιήσεις πριν την έγκρισή της, διότι το πρόγραμμα ενσωματώνει επαρκώς την περιβαλλοντική διάσταση.

Β.ΙΙ. Όροι, περιορισμοί και κατευθύνσεις για την προστασία και διαχείριση του περιβάλλοντος που πρέπει να συνοδεύουν την έγκριση του προγράμματος

Για την πληρέστερη προστασία και την ορθολογικότερη διαχείριση του περιβάλλοντος, η έγκριση του αναθεωρημένου ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ 2014-2020 θα πρέπει να συνοδεύεται από τους όρους, περιορισμούς και κατευθύνσεις που ακολουθούν.

1. Η ολοκληρωμένη μέριμνα για την πρόληψη, τον περιορισμό και την αντιμετώπιση των επιπτώσεων στο περιβάλλον θα πρέπει να αποτελέσει οριζόντια απαίτηση κατά τις διαδικασίες υλοποίησης του προγράμματος. Για το σκοπό αυτό, η Αρχή Σχεδιασμού, στο πλαίσιο του μηχανισμού διαχείρισης και υλοποίησης του προγράμματος, οφείλει να διασφαλίζει ότι οι δράσεις του προγράμματος θα χαρακτηρίζονται από επαρκή περιβαλλοντική συμβατότητα. Δομικά στοιχεία της διαδικασίας αυτής μπορούν να αποτελέσουν, ενδεικτικά και όχι αποκλειστικά, τα εξής:

1.1. Αξιολόγηση του βαθμού στον οποίο, κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση κάθε δράσης του προγράμματος, έχουν ληφθεί υπόψη:

1.1.1. Οι περιφερειακές και εθνικές δεσμεύσεις για την κλιματική αλλαγή, τόσο σε ότι αφορά στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου όσο και στην προσαρμογή στις μεταβολές που συντελέστηκαν ή επέρχονται, όπως τα παραπάνω αποτυπώνονται στα σχετικά εθνικά ή περιφερειακά σχέδια.

1.1.2. Ο ν. 4936/2022 «Εθνικός Κλιματικός Νόμος - Μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα και προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, επείγουσες

διατάξεις για την αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης και την προστασία του περιβάλλοντος» (Α' 105) και το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (Β' 4893/2019), όπως εκάστοτε ισχύει.

- 1.1.3. Ο ν. 4819/2021 «Ολοκληρωμένο πλαίσιο για τη διαχείριση των αποβλήτων Ενσωμάτωση των Οδηγιών 2018/851 και 2018/852 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30^{ής} Μαΐου 2018 για την τροποποίηση της Οδηγίας 2008/98/ΕΚ περί αποβλήτων και της Οδηγίας 94/62/ΕΚ περί συσκευασιών και απορριμμάτων συσκευασιών, πλαίσιο οργάνωσης του Ελληνικού Οργανισμού Ανακύκλωσης, διατάξεις για τα πλαστικά προϊόντα και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, χωροταξικές πολεοδομικές, ενεργειακές και συναφείς επείγουσες ρυθμίσεις» (Α' 129) και το Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων (Β' 185/2020), όπως εκάστοτε ισχύει.
- 1.1.4. Το Εθνικό Πρόγραμμα Ελέγχου της Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης (Β' 182/2021).
- 1.1.5. Η εθνική στρατηγική και οι ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες για τη βιοποικιλότητα.
- 1.1.6. Το σύστημα χωρικού σχεδιασμού (ν. 4759/2020 όπως ισχύει) και τα σχέδια που έχουν εγκριθεί στο πλαίσιο εφαρμογής του.
- 1.1.7. Το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής (ν. 4277/2014 όπως ισχύει), καθώς και τα ανάλογα σχέδια που ενδέχεται να θεσπιστούν για τη Θεσσαλονίκη και άλλες μεγάλες πόλεις της χώρας.
- 1.1.8. Οι κατευθύνσεις και απαιτήσεις των Σχεδίων Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών και των Σχεδίων Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας των Υδατικών Διαμερισμάτων των περιοχών παρέμβασης του προγράμματος.
- 1.1.9. Οι εξελίξεις στο εθνικό και ενωσιακό επίπεδο που αφορούν στην ολοκληρωμένη θαλάσσια πολιτική, στο θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό και στη γαλάζια ανάπτυξη.
- 1.1.10. Οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών.
- 1.1.11. Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Μεταφορών 2017-2037 και οι όροι της περιβαλλοντικής του έγκρισης.
- 1.2. Απαίτηση ένταξης, στον σχεδιασμό των δράσεων του ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ, συστήματος διασφάλισης ότι ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η λειτουργία των υποδομών που θα προκύψουν ως αποτέλεσμα των δράσεων του προγράμματος, θα χαρακτηρίζονται εξ αρχής από:
 - 1.2.1. Συμμόρφωση στις περιβαλλοντικές απαιτήσεις που θα θέτει το εκάστοτε πάγιο εθνικό ρυθμιστικό πλαίσιο του περιβάλλοντος και οι περιβαλλοντικοί όροι του κάθε έργου. Παραδείγματα τέτοιων απαιτήσεων είναι η

χαρτογράφηση του θορύβου και η ανταπόκριση σε σχετικά σχέδια δράσης, η επεξεργασία υγρών αποβλήτων και η διάθεση του ανακτημένου νερού κατά τον περιβαλλοντικά βέλτιστο τρόπο, η ορθή διαχείριση στερεών και επικίνδυνων αποβλήτων από τη λειτουργία μεγάλων μεταφορικών υποδομών κ.α.

- 1.2.2. Δυνατότητα και ετοιμότητα εξέλιξης προς τις απαιτήσεις που δημιουργεί η πράσινη και η ψηφιακή μετάβαση.
 - 1.2.3. Αποφυγή συσσωρευτικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε περιοχές αυξημένης πυκνότητας παρεμβάσεων.
2. Για την προστασία του φυσικού βιοτικού περιβάλλοντος, την ορθολογική διαχείριση φυσικών πόρων, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την προστασία των σημαντικών φυσικών οικοτόπων και της άγριας χλωρίδας και πανίδας, θα πρέπει στο σχεδιασμό, στην υλοποίηση και στη λειτουργία των προς ένταξη πράξεων/υποδομών που θα υλοποιηθούν στο πλαίσιο του προγράμματος, να ακολουθούνται οι εξής κατευθύνσεις:
- 2.1. Ο σχεδιασμός των προς ένταξη πράξεων/υποδομών να είναι σε πλήρη συμβατότητα με το Ν. 3937/2011 «περί βιοποικιλότητας» και τα σχετικά Προεδρικά Διατάγματα και τις Αποφάσεις που αφορούν τις προστατευόμενες περιοχές. Να υλοποιούνται λεπτομερείς οικολογικές αξιολογήσεις όπου απαιτείται σύμφωνα με τους Ν. 3937/2011, Ν. 4014/2011 και Ν. 4685/2020, όπως ανά περίπτωση ισχύουν. Παράλληλα, θα πρέπει να συμπεριληφθεί μεταξύ των κριτηρίων αξιολόγησης των προτάσεων και η συμβατότητα των έργων που θα ενισχυθούν με την Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα (φ.ε.κ. Β' 2383/8.8.2014)
 - 2.2. Η διαδικασία αξιολόγησης και επιλογής προτάσεων για ένταξη στο ΕΠ, που αφορούν σε έργα εντός περιοχών του δικτύου Natura 2000 ή άλλων θεσμικά προστατευόμενων περιοχών οικολογικού ενδιαφέροντος (πέραν αυτών που αποσκοπούν στη διαχείριση της περιοχής και την προστασία ευαίσθητων στοιχείων της), θα πρέπει να ενσωματώσει στα κριτήρια την ύπαρξη των προβλεπόμενων στη σχετική περιβαλλοντική νομοθεσία για την προστασία της βιοποικιλότητας και την ανταπόκριση στους στόχους διατήρησης των προστατευόμενων ειδών και οικοτόπων, καθώς και τον έλεγχο της συμβατότητας με τις προβλέψεις των εγκεκριμένων σχεδίων διαχείρισης, όπου υφίστανται.
 - 2.3. Κατά τη φάση σχεδιασμού των προς ένταξη πράξεων/υποδομών θα πρέπει να γίνεται επιλογή κατάλληλης χωροθέτησης, έτσι ώστε να αποφεύγεται κατά το δυνατόν η χωροθέτηση υποδομών εντός προστατευόμενων περιοχών ή σε εγγύτητα με προστατευόμενες περιοχές που δύναται να επηρεαστούν δυσμενώς. Όπου αυτό δεν είναι δυνατόν, να καταβάλλεται προσπάθεια ώστε κατά τον σχεδιασμό των έργων να θίγεται στον μικρότερο δυνατό βαθμό η ακεραιότητα και η συνεκτικότητα τόσο του

ίδιου του τύπου, όσο και η συνέχεια μεταξύ τύπων με συναφείς στόχους διαχείρισης και ειδή χαρακτηρισμού. Στην περίπτωση που θα υπάρξουν χωροθετήσεις υποδομών εντός προστατευόμενων περιοχών ή σε εγγύτητα με προστατευόμενες περιοχές που δύναται να επηρεαστούν δυσμενώς, να γίνεται λεπτομερής μνεία των επιπτώσεων (μεμονωμένα και σωρευτικά) στις αντίστοιχες ΜΠΕ και ΕΟΑ των επιμέρους έργων, όπου να προσδιορίζεται ποια είδη τοπικής, εθνικής ή διεθνούς σημασίας μπορεί να κινδυνεύσουν τόσο από την υλοποίηση του προτεινόμενου έργου, όσο και από την αθροιστική επίδραση των ανάλογων υποδομών της περιοχής.

- 2.4. Θα πρέπει να επιδιώκεται η διασφάλιση υπηρεσιών οικοσυστήματος. Τόσο οι θεμελιώδεις υπηρεσίες των επηρεαζόμενων οικοσυστημάτων (κύκλος νερού, παροχή ενδυνάμυνσης, παραγωγή οξυγόνου, εδαφογένεση, κ.α.), όσο και οι ρυθμιστικές υπηρεσίες που τα οικοσυστήματα παρέχουν (αντιπλημμυρικός και αντιδιαβρωτικός ρόλος των δασών, διαμόρφωση μικροκλίματος, επικονίαση καλλιεργειών κ.α.) θα πρέπει εξ αρχής να συναξιολογούνται στο σχεδιασμό των παρεμβάσεων που θα υλοποιούνται στο πλαίσιο του προγράμματος, ώστε να επιλέγονται τεχνικές και χωροθετικές παράμετροι που να διασφαλίζουν την ελαχιστοποίηση των άμεσων και έμμεσων επιδράσεων στις υπηρεσίες αυτές.
- 2.5. Οι επεμβάσεις στα δασικά οικοσυστήματα θα πρέπει να περιοριστούν στο ελάχιστο δυνατό και να συνδυάζονται με παρεμβάσεις αποκατάστασης, τόνωσης της ευρωστίας των δασών ή επαύξησης των υπηρεσιών οικοσυστήματος που αυτά προσφέρουν. Στις περιπτώσεις που οι υποδομές υλοποιούνται σε θέσεις με δασική ή φυσική βλάστηση να εφαρμόζονται τα κατάλληλα μέτρα ενσωμάτωσης στο περιβάλλον και αποκατάστασης του και να εφαρμόζονται ολοκληρωμένα προγράμματα φυτοτεχνικών παρεμβάσεων στις νέες ή αναβαθμισμένες υποδομές.
- 2.6. Στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση των προς ένταξη πράξεων/υποδομών, στο στάδιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, επιπλέον της εξασφάλισης τήρησης των ανωτέρω, να ακολουθούνται και οι εξής κατευθύνσεις:
 - 2.6.1. Τα πλάτη των γραμμικών έργων εντός εκτάσεων του φυσικού περιβάλλοντος θα πρέπει εξ αρχής, κατά το δυνατόν, να ελαχιστοποιούνται, ενώ τα συνοδά έργα κατασκευής ή λειτουργίας θα πρέπει να χωροθετούνται κατά το δυνατόν σε εκτάσεις με χαμηλή ή/και αραιά βλάστηση, με τη διάταξη των επιμέρους εγκαταστάσεων σχεδιασμένη κατά τον πυκνότερο δυνατό τρόπο.

- 2.6.2. Από το στάδιο σχεδιασμού και περιβαλλοντικής αδειοδότησης κάθε χερσαίας συγκοινωνιακής υποδομής, θα πρέπει να καθορίζονται οι λεπτομέρειες της αποκατάστασης όλων των ελεύθερων επιφανειών που θα προκύψουν κατά την υλοποίηση του έργου, ενώ οι σχετικές δαπάνες θα πρέπει να εντάσσονται στους προϋπολογισμούς των αντίστοιχων έργων, δράσεων ή παρεμβάσεων.
- 2.6.3. Στις περιπτώσεις αστικών αναπλάσεων και στις διαμορφώσεις εξωτερικών χώρων εντός ή εκτός αστικού περιβάλλοντος, να καταρτίζονται και να υλοποιούνται διαμορφώσεις τοπίου και φυτεύσεις έπειτα από την εκπόνηση των σχετικών φυτοτεχνικών μελετών (στις οποίες να προτιμηθούν οι παρεμβάσεις με φυτεύσεις ενδημικών ειδών χλωρίδας).
- 2.6.4. Στις περιπτώσεις συγκοινωνιακών υποδομών και μεταφορικών δραστηριοτήτων, ο σχεδιασμός να ενσωματώνει τη λήψη διορθωτικών μέτρων διευκόλυνσης μετακίνησης πανίδας (διαβάσεις πανίδας, πράσινες γέφυρες, χρήση σηράγγων σε ορεινές περιοχές κλπ.) και δημιουργία (και συντήρηση) πράσινων υποδομών με παράλληλη μείωση ταχυτήτων μέσα από προστατευόμενες περιοχές για τη μείωση κινδύνου ατυχημάτων σε είδη της πανίδας και της ορνιθοπανίδας.
3. Για την μείωση των εκπομπών αερίων ρύπων και των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, μέσω του μηχανισμού διαχείρισης και υλοποίησης του ΕΠ, να ακολουθούνται οι παρακάτω κατευθύνσεις:
- 3.1. Ενθάρρυνση προτάσεων που περιλαμβάνουν πρακτικές μείωσης εκπομπών αέριων ρύπων και ΑτΘ, καθώς και προτάσεων που συντελούν στην εξοικονόμηση ενέργειας, στη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας και στη προώθηση των φιλικών προς το περιβάλλον μέσων μεταφοράς. Σε κάθε περίπτωση, για το σχεδιασμό των προς ένταξη πράξεων/υποδομών θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι σύγχρονες αρχές οικολογικού σχεδιασμού, οι βέλτιστες πρακτικές όσον αφορά στην περιβαλλοντική διαχείριση και οι βέλτιστες διαθέσιμες τεχνολογικές επιλογές, για την μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος κάθε έργου, την αύξηση της περιβαλλοντικής απόδοσης του και τον περιορισμό της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και των εκπομπών αερίων ρύπων και ΑτΘ.
- 3.2. Ενθάρρυνση προτάσεων που προάγουν τον συνδυασμό των προτεινόμενων παρεμβάσεων του ΕΠ με ανάλογες δράσεις στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής (οι οποίες θα πρέπει να προάγουν την ανάπτυξη των υποδομών ΑΠΕ και την πλήρη προώθηση της χρήσης τους), καθώς και της ηλεκτροκίνησης των οχημάτων, έτσι ώστε να επιτευχθεί ο μέγιστος βαθμός συμπληρωματικής λειτουργικότητας.
- 3.3. Ο σχεδιασμός των συγκοινωνιακών υποδομών (ιδιαίτερα των οδικών έργων) να περιλαμβάνει ως προτεραιότητα την μείωση των χρονοαποστάσεων, καθώς από τη

- μείωση στις χρονοαποστάσεις που θα προκληθεί από την αναβάθμιση των αντίστοιχων δικτύων/υποδομών, αναμένεται να αντισταθμιστούν εν μέρει οι αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα της ατμόσφαιρας και οι επιπλέον εκπομπές ΑτΘ.
- 3.4. Κατά μήκος των αξόνων ή σε συγκεκριμένες θέσεις των νέων υποδομών (και ιδιαίτερα πλησίον δημοφιλών ανθρωπογενών χρήσεων και οικιών) να εγκατασταθεί σύστημα παρακολούθησης των συγκεντρώσεων αέριων ρύπων έτσι ώστε να εντοπίζονται και να αντιμετωπίζονται δυνητικές υπερβάσεις των ορίων τους.
 - 3.5. Στις περιπτώσεις αστικών αναπλάσεων και στις διαμορφώσεις εξωτερικών χώρων εντός ή εκτός αστικού περιβάλλοντος, να καταρτίζονται και να υλοποιούνται διαμορφώσεις τοπίου και φυτεύσεις έπειτα από την εκπόνηση των σχετικών φυτοτεχνικών μελετών (στις οποίες να προτιμηθούν οι παρεμβάσεις με φυτεύσεις ενδημικών ειδών χλωρίδας).
 - 3.6. Ο σχεδιασμός κάθε έργου χωριστά να ενσωματώνει και τα απαραίτητα μέτρα για την αντιμετώπιση της ευπάθειας του έργου σε φαινόμενα που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή, την εξασφάλιση της Ανθεκτικότητας και Προσαρμογής του στην Κλιματική Αλλαγή και την επίτευξη της Κλιματικής Ουδετερότητας του. Ανάλογα, κατά τη λειτουργία κάθε έργου να εφαρμόζονται όλα εκείνα τα μέτρα που θα ελαχιστοποιούν τη συνεισφορά του έργου σε εκπομπές που συνδράμουν στην εκδήλωση του φαινομένου του θερμοκηπίου. Τα παραπάνω να εξετάζονται αναλυτικά στα πλαίσια της περιβαλλοντικής αδειοδότησης κάθε έργου και στην περίπτωση που δεν απαιτείται η εκπόνηση ΜΠΕ, να συντάσσονται αυτοτελής εκθέσεις Ανθεκτικότητας και Προσαρμογής του έργου στην Κλιματική Αλλαγή και επίτευξης της Κλιματικής Ουδετερότητας.
4. Για την πρόληψη, ελαχιστοποίηση και αντιμετώπιση των δυνητικών δυσμενών επιπτώσεων από τις εκπομπές θορύβου εξαιτίας υλοποίησης πράξεων του προγράμματος, θα πρέπει να ακολουθούνται οι εξής κατευθύνσεις:
 - 4.1. Για τον σχεδιασμό των έργων να λαμβάνονται υπόψη τόσο οι σύγχρονες αρχές οικολογικού σχεδιασμού, οι βέλτιστες πρακτικές όσον αφορά στην περιβαλλοντική διαχείριση και οι βέλτιστες διαθέσιμες τεχνολογικές επιλογές, για την μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος κάθε έργου, την αύξηση της περιβαλλοντικής απόδοσης του και τον περιορισμό των εκπομπών θορύβου, τόσο κατά τη φάση κατασκευής, όσο και κατά τη φάση λειτουργίας.
 - 4.2. Κατά την κατασκευή και λειτουργία των προς ένταξη πράξεων/υποδομών, να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν προγράμματα παρακολούθησης εκπομπών θορύβου (ιδιαίτερα κοντά σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές, δημοφιλείς ανθρωπογενείς χρήσεις και οικίες), έτσι ώστε να εντοπίζονται υπερβάσεις των ορίων και να αντιμετωπίζονται με τη χρήση των κατάλληλων μέτρων.

5. Για την ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων και την προστασία των ποσοτικών και ποιοτικών χαρακτηριστικών τους, μέσω του μηχανισμού διαχείρισης και υλοποίησης του ΕΠ, να ακολουθούνται οι παρακάτω κατευθύνσεις:
 - 5.1. Ενθάρρυνση προτάσεων που περιλαμβάνουν πρακτικές μείωσης κατανάλωσης νερού από πρωτογενείς υδατικούς πόρους ή/και μείωσης των υγρών αποβλήτων. Σε κάθε περίπτωση, ο σχεδιασμός των προς ένταξη πράξεων/υποδομών θα πρέπει να περιλαμβάνει πρακτικές μείωσης της κατανάλωσης νερού (ιδιαίτερα στην περίπτωση που αυτό απαιτείται στα πλαίσια των παραγωγικών δραστηριοτήτων), μείωσης της παραγωγής υγρών αποβλήτων και προστασίας των υδάτινων αποδεκτών με τη βέλτιστη επεξεργασία των αποβλήτων τους.
 - 5.2. Στις περιπτώσεις κατασκευής νέων υποδομών και επέκτασης/ βελτίωσης/ αναβάθμισης υφιστάμενων, θα πρέπει να προβλεφθεί κατά το στάδιο του σχεδιασμού οι όποιες παρεμβάσεις να περιλαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα και τις τεχνικές υποδομές έτσι ώστε να μην προκύπτουν σημαντικές επιπτώσεις στο υδατικό περιβάλλον λόγω ρύπανσης ή μεταβολών (ποσοτικών ή ποιοτικών) του υδρογραφικού δικτύου.
 - 5.3. Αξιολόγηση των προς ένταξη προτάσεων, συμπεριλαμβάνοντας μεταξύ των κριτηρίων τη συμβατότητα των έργων με το Σχέδιο Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του οικείου Υδατικού Διαμερίσματος.
 - 5.4. Ενθάρρυνση προτάσεων που συνεισφέρουν στην εφαρμογή των μέτρων τα οποία προβλέπονται στο παραπάνω Σχέδιο Διαχείρισης.
 - 5.5. Κατά τις φάσεις κατασκευής και λειτουργίας προς ένταξη πράξεων/υποδομών προτείνεται τόσο ο σχεδιασμός και η εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου σχεδίου διαχείρισης αποβλήτων (στερών και υγρών), όσο και η εφαρμογή προγράμματος παρακολούθησης της ποιότητας των υδάτων σε θέσεις παρακείμενες των παρεμβάσεων στην περίπτωση γειτνίασης με σημαντικούς ή ευαίσθητους υδάτινους αποδέκτες.
 - 5.6. Για την ελαχιστοποίηση του πλημμυρικού κινδύνου, οι χαράξεις των γραμμικών έργων και η χωροθέτηση των σημειακών ή εκτατικών υποδομών θα πρέπει να σχεδιάζονται λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα των Χαρτών Επικινδυνότητας Πλημμύρας για τις τρεις περιόδους επαναφοράς (χαμηλή, μέση, υψηλή), καθώς επίσης και τους προβλεπόμενους όρους και περιορισμούς των εν ισχύ εγκεκριμένων κάθε φορά Σχεδίων Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας των Υδατικών Διαμερισμάτων της χώρας σε εφαρμογής της Οδηγίας 2007/60/ΕΚ.

6. Για την προστασία των εδαφών και την αποφυγή απώλειας, ρύπανσης ή υποβάθμισής τους, θα πρέπει μέσω του μηχανισμού διαχείρισης και υλοποίησης του ΕΠ, να ακολουθούνται οι παρακάτω κατευθύνσεις:
- 6.1. Ενθάρρυνση προτάσεων για χωροθέτηση των έργων που ενισχύονται από το ΕΠ κατά προτεραιότητα σε ειδικά θεσμοθετημένες περιοχές, έναντι εκείνων που περιλαμβάνουν κατάληψη φυσικών εκτάσεων ή παραγωγικών εδαφών. Επιπλέον, Κατά το σχεδιασμό των έργων να αποφεύγεται (στο μέτρο του δυνατού) η χωροθέτηση των υποδομών σε χρήσιμα εδάφη (ιδιαίτερα σε εκτάσεις υψηλής γεωργικής αξίας) και να αξιοποιούνται υποβαθμισμένες περιοχές.
 - 6.2. Ο σχεδιασμός και οι δραστηριότητες υλοποίησης των προς ένταξη πράξεων/υποδομών θα πρέπει να εξασφαλίζουν την ελαχιστοποίηση των ζωνών κατάληψης για την χωροθέτηση τους. Τα πλάτη των γραμμικών έργων εντός εκτάσεων του φυσικού περιβάλλοντος θα πρέπει εξ αρχής να ελαχιστοποιούνται, ενώ τα συνοδά έργα κατασκευής ή λειτουργίας θα πρέπει να χωροθετούνται κατά το δυνατόν σε εκτάσεις με χαμηλή ή/και αραιά βλάστηση, με τη διάταξη των επιμέρους εγκαταστάσεων σχεδιασμένη κατά τον πυκνότερο δυνατό τρόπο.
 - 6.3. Ελαχιστοποίηση αλλοιώσεων στο εδαφικό ανάγλυφο, ιδίως μέσω μέριμνας για την όσο το δυνατόν μικρότερη επίδραση στη μορφολογία του εδάφους από τις χαράξεις των γραμμικών έργων του σκέλους του προγράμματος για τις υποδομές μεταφορών.
 - 6.4. Ολοκληρωμένος τεχνικός σχεδιασμός των προς ένταξη πράξεων/υποδομών που θα δίνει έμφαση τόσο στη επιλογή της κατάλληλης χωροθέτησης των παρεμβάσεων (βάσει εδαφολογικών κριτηρίων) όσο και στην κατάλληλη επένδυση του εδάφους με βλάστηση (οι οποίες θα διατυπώνονται και θα ελέγχονται στις ΜΠΕ των αντίστοιχων έργων). Με τον τρόπο αυτό θα επιδιώκεται τόσο η προστασία των ευάλωτων εδαφών (χαλαρά εδάφη και εδάφη που έχουν επισημανθεί φαινόμενα διάβρωσης και ερημοποίησης), όσο και η προστασία του εδάφους με τα απαραίτητα μέτρα ευστάθειας όπως είναι φυτεύσεις με ενδημικά είδη φυτών υψηλής ανθεκτικότητας (προτείνεται οι εφαρμογή των κατάλληλων φυτεύσεων ως η προτιμητέα επιλογή για την προστασία των διαταραγμένων εδαφών, καθώς ταυτόχρονα επιτυγχάνεται τόσο η αναβάθμιση του τοπίου, όσο και η αποκατάσταση της βλάστησης/βιοποικιλότητας. Μόνο όταν τεχνικά δεν εκτιμάται ως επαρκές μέτρο η επιλογή των φυτεύσεων να υιοθετούνται άλλες τεχνικές επιλογές).
 - 6.5. Κατά την υλοποίηση των προς ένταξη πράξεων/υποδομών να γίνεται ολοκληρωμένη συλλογή, διαχείριση και διάθεση των παραγόμενων στερεών και υγρών αποβλήτων, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία. Επιπλέον, από το στάδιο του σχεδιασμού των προς ένταξη πράξεων/υποδομών να υπάρξει λεπτομερής πρόβλεψη για την για κατάλληλη διαχείριση των υγρών και στερεών αποβλήτων που προβλέπεται να προκύψουν ως αποτέλεσμα της υλοποίησης των εν λόγω πράξεων/υποδομών.

- 6.6. Αποφυγή περιστατικών ατυχηματικής ρύπανσης, με ενσωμάτωση σχεδίων περιορισμού και αντιμετώπισης σχετικών περιστατικών, όπου χρειάζεται.
7. Για την πρόληψη, ελαχιστοποίηση και αντιμετώπιση των δυνητικών δυσμενών επιπτώσεων στο τοπίο από την εφαρμογή του προγράμματος, θα πρέπει να ακολουθούνται οι εξής κατευθύνσεις:
- 7.1. Κατά τη φάση σχεδιασμού των αξιολογούμενων προς ένταξη πράξεων, να εξασφαλίζεται, στο μέτρο του δυνατού, η επιλογή κατάλληλης χωροθέτησης των έργων, έτσι ώστε να αποφεύγονται θέσεις με αξιόλογα τοπιολογικά χαρακτηριστικά.
 - 7.2. Οι όποιες παρεμβάσεις να περιλαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα ελαχιστοποίησης των επιπτώσεων στον φυσικό, αισθητικό και πολιτιστικό χαρακτήρα του τοπίου καθώς και στην αποφυγή του κατακερματισμού του τοπίου. Όπου αυτό μεταβάλλεται επί τα χείρω ή διαταράσσεται θα πρέπει να αναλαμβάνεται πρωτοβουλία αποκατάστασής του, βάσει λεπτομερών προβλέψεων αποκατάστασης που θα έχουν καταρτιστεί από το στάδιο σχεδιασμού και περιβαλλοντικής αδειοδότησης κάθε υποδομής.
 - 7.3. Να προβλέπεται η όσο το δυνατόν καλύτερη προσαρμογή των προς υλοποίηση υποδομών στο φυσικό τοπίο (όπου αυτό είναι εφαρμόσιμο), με την υλοποίηση φυτεύσεων και εργασιών φυτοτεχνικής αποκατάστασης, μετά από τον καταρτισμό των αντίστοιχων σχετικών μελετών στα πλαίσια του σχεδιασμού των έργων.
 - 7.4. Στις αστικές αναπλάσεις και στις διαμορφώσεις εξωτερικών χώρων στο αστικό τοπίο, να καταρτίζονται και να υλοποιούνται σχετικές φυτοτεχνικές μελέτες. (στις οποίες να προτιμηθούν οι παρεμβάσεις με φυτεύσεις ενδημικών ειδών χλωρίδας) για την όσο το δυνατόν καλύτερη προσαρμογή των υποδομών στο τοπίο.
8. Για την προστασία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος στο σχεδιασμό, στην υλοποίηση και στη λειτουργία των υποδομών που θα υλοποιηθούν στο πλαίσιο του προγράμματος «, θα πρέπει να ακολουθούνται οι εξής κατευθύνσεις:
- 8.1. Τα έργα εντός των αστικών συγκροτημάτων ή πλησίον δημοφιλών ανθρωπογενών χρήσεων θα πρέπει να σχεδιάζονται ενσωματώνοντας τις αρχές της ελαχιστοποίησης των ατμοσφαιρικών εκπομπών και του θορύβου, της ενθάρρυνσης τρόπων μετακίνησης που διακρίνονται από φιλικότητα προς το περιβάλλον και της ενίσχυσης της χρήσης μέσω συλλογικής αντί ατομικής μετακίνησης.
 - 8.2. Ενθάρρυνση προτάσεων που προάγουν την περαιτέρω βελτίωση της ελκυστικότητας διαμονής στις περιοχές που σχετίζονται με την υλοποίηση των προς ένταξη πράξεων, μέσω του σχεδιασμού και της υλοποίησης δράσεων για να μεγιστοποιηθούν οι συνέργειες.

- 8.3. Ενθάρρυνση προτάσεων που προάγουν τον συνδυασμό των παρεμβάσεων του ΕΠ με ανάλογες δράσεις στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής (οι οποίες θα πρέπει να προάγουν την ανάπτυξη των υποδομών ΑΠΕ και την πλήρη προώθηση της χρήσης τους), καθώς και της ηλεκτροκίνησης των οχημάτων, έτσι ώστε να επιτευχθεί ο μέγιστος βαθμός συμπληρωματικής λειτουργικότητας.
 - 8.4. Στην άμεση γειτονία των έργων απαιτείται ο έλεγχος (υλοποίηση προγράμματος περιβαλλοντικής παρακολούθησης με δειγματοληψίες σε θέσεις πλησίον κατοικημένων περιοχών, περιοχών με εντατικές παραγωγικές ή οικονομικές δραστηριότητες και περιβαλλοντικού/οικολογικού ενδιαφέροντος όπου αναμένεται υπέρβαση των θεσμοθετημένων ορίων) για την εμφάνιση σημαντικών επιπτώσεων (όπως οι εκτός ορίων εκπομπές θορύβου ή αέριων ρύπων) με βάση τους σχετικούς περιβαλλοντικούς όρους, έτσι ώστε να εντοπίζονται υπερβάσεις των ορίων και να αντιμετωπίζονται με τη χρήση των κατάλληλων μέτρων, όπως η κατασκευή ηχοπετασμάτων στις διελεύσεις οδικών τμημάτων μέσα/πλησίον κατοικημένων περιοχών, περιοχών με εντατικές παραγωγικές ή οικονομικές δραστηριότητες (πχ τουριστικού ενδιαφέροντος) και περιβαλλοντικού/οικολογικού ενδιαφέροντος όπου αναμένεται υπέρβαση των θεσμοθετημένων ορίων και το οποίο θα κριθεί κατά την αξιολόγηση των ΜΠΕ των αντιστοίχων έργων.
 - 8.5. Ενίσχυση της ασφάλειας ως προς την αποφυγή ατυχημάτων με επίπτωση στο περιβάλλον ή/και ελαχιστοποίηση των συνεπειών τους. Στο σχεδιασμό των υποδομών και επενδύσεων, ιδίως εκείνων που αφορούν άμεσα ή έμμεσα στην ενίσχυση ασφάλειας των μεταφορών, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται μέριμνα για την πρόληψη ατυχημάτων που θα μπορούσαν να προκαλέσουν περιβαλλοντική υποβάθμιση, καθώς και μέτρα για τον περιορισμό και την αποτελεσματικότερη δυνατή αντιμετώπιση των συνεπειών τους.
9. Για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, θα πρέπει μέσω του μηχανισμού διαχείρισης και υλοποίησης του ΕΠ και με βάση τους εγκεκριμένους περιβαλλοντικούς όρους των αξιολογούμενων προς ένταξη πράξεων, να ακολουθούνται οι παρακάτω κατευθύνσεις:
 - 9.1. Ο σχεδιασμός των αξιολογούμενων προς ένταξη πράξεων να έχει πλήρη συμβατότητα με τις απαιτήσεις της νομοθεσίας για την προστασία και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας.
 - 9.2. Να διασφαλίζεται εκ των προτέρων ότι τα έργα του προγράμματος δεν θα ενέχουν κινδύνους για την υποβάθμιση θέσεων και ευρημάτων πολιτιστικού, ιστορικού και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος. Κατά τη φάση σχεδιασμού των αξιολογούμενων προς ένταξη πράξεων, να εξασφαλίζεται, στο μέτρο του δυνατού, η επιλογή κατάλληλης χωροθέτησης των έργων, έτσι ώστε να αποφεύγονται θέσεις με αξιόλογα αρχαιολογικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

- 9.3. Ο σχεδιασμός των έργων που αφορούν σε υποδομές θα πρέπει να επιδιώκει την ενσωμάτωση τρόπων προβολής και ανάδειξης των ιστορικών και πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής τους.
- 9.4. Στην περίπτωση που η αύξηση της τουριστικής παρουσίας λόγω παρεμβάσεων του ΕΠ προκαλεί δυσμενείς επιπτώσεις σε χώρους πολιτιστικού, ιστορικού ή αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, να ληφθούν άμεσα μέτρα προστασίας τους.
10. Η εφαρμογή των προτάσεων αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που διατυπώνονται στην ενότητα 8.3 της ΣΜΠΕ καθίσταται υποχρεωτική, εφόσον δεν έρχεται σε αντίθεση με τα παραπάνω.

Γ. Σύστημα παρακολούθησης των σημαντικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την εφαρμογή του προγράμματος

1. Η παρακολούθηση των σημαντικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων στο περιβάλλον από την εφαρμογή του προγράμματος, θα πρέπει να πραγματοποιείται με τη συλλογή και επεξεργασία των στοιχείων που θα καταγράφονται κατά την επιχειρησιακή παρακολούθηση υλοποίησης του προγράμματος, με ευθύνη της Αρχής Σχεδιασμού και με τη συνεργασία και υποστήριξη κάθε φορέα ή Υπηρεσίας με αρμοδιότητα παρακολούθησης περιβαλλοντικών μέσων και παραμέτρων, προκειμένου μεταξύ άλλων, να εντοπισθούν εγκαίρως απρόβλεπτες δυσμενείς επιπτώσεις και να ληφθούν τα κατάλληλα επανορθωτικά μέτρα.
2. Ως εκ τούτου, ο μηχανισμός παρακολούθησης της υλοποίησης του προγράμματος θα πρέπει να βασίζεται σε δείκτες, οι μεταβολές των οποίων απεικονίζουν αντιπροσωπευτικά μεταβολές σε μία ή περισσότερες κάθε φορά περιβαλλοντικές παραμέτρους. Οι δείκτες περιβαλλοντικής παρακολούθησης του ΕΠ επιλέγονται κατά προτεραιότητα από τους αντίστοιχους δείκτες περιβαλλοντικής παρακολούθησης που προτείνονται στη ΣΜΠΕ, για τον σχεδιασμό των οποίων έχουν ληφθεί υπόψη:
 - 2.1. Οι δείκτες εκρών και αποτελεσμάτων που θα χρησιμοποιηθούν για την παρακολούθηση του προγράμματος,
 - 2.2. Οι περιβαλλοντικούς δείκτες που υιοθετήθηκαν σε κεντρικό επίπεδο, για την ενιαία περιβαλλοντική παρακολούθηση όλων των επιχειρησιακών προγραμμάτων της περιόδου 2014-2020,
 - 2.3. Οι δείκτες περιβαλλοντικής παρακολούθησης που προτάθηκαν στην ΣΜΠΕ του αρχικού σχεδιασμού του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη» 2014-2020.
3. Η συλλογή και επεξεργασία των παραπάνω στοιχείων θα πραγματοποιείται στην αρχή κάθε έτους από την έναρξη υλοποίησης του προγράμματος και τα αποτελέσματα θα αποτυπώνονται σε έκθεση περιβαλλοντικής παρακολούθησης.

Στην έκθεση περιβαλλοντικής παρακολούθησης θα πραγματοποιείται αξιολόγησή των παρατηρούμενων μεταβολών, καθώς και προτάσεις για τις ενδεχομένως απαιτούμενες διορθωτικές ενέργειες.

4. Η έκθεση περιβαλλοντικής παρακολούθησης θα δημοσιοποιείται με ανάρτησή της στο διαδικτυακό τόπο της Αρχής Σχεδιασμού, δίνοντας παράλληλα τη δυνατότητα στο ενδιαφερόμενο κοινό να εκφράσει τις απόψεις του για το περιεχόμενο της έκθεσης.
5. Η εφαρμογή των προτάσεων περιβαλλοντικής παρακολούθησης που διατυπώνονται στην ενότητα 8.4 της ΣΜΠΕ καθίσταται υποχρεωτική, εφόσον δεν έρχεται σε αντίθεση με τα παραπάνω.

Δ. Χρονικό διάστημα ισχύος της απόφασης

Η παρούσα απόφαση ισχύει καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης του προγράμματος.

Σε περίπτωση τροποποίησης του σχεδίου, απαιτείται η τήρηση των διαδικασιών που προβλέπονται στην ΚΥΑ με α. π. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ.107017/5.9.2006 (Β' 1225), όπως ισχύει.

Ε. Δημοσιοποίηση και άλλες διατάξεις

Η Αρχή Σχεδιασμού προβαίνει σε δημοσιοποίηση της παρούσας απόφασης για την ενημέρωση του κοινού, αναρτώντας την απόφαση στην επίσημη ιστοσελίδα της, εντός δέκα ημερών από την παραλαβή της (παρ. 11 του άρθρου 7 σε συνδυασμό με την παρ. 9 του άρθρου 5 της ΚΥΑ 107017/2006, όπως ισχύει).

Η ΣΜΠΕ αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της παρούσας απόφασης.

Στις πράξεις ή αποφάσεις έγκρισης του προγράμματος πρέπει να αναφέρεται ρητά η παρούσα απόφαση.

Η παρούσα απόφαση αντικαθιστά την ΚΥΑ υπ' αρ. 173729/12.12.2014 (ΑΔΑ: 6ΨΣΗ0-ΑΨ9) με την οποία εγκρίθηκε η Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη» 2014-2020.

**Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ**

Αναρτητέα Πράξη